

DOI: [https://doi.org/10.24144/2409-6857.2022.1\(59\).35-40](https://doi.org/10.24144/2409-6857.2022.1(59).35-40)
 УДК: [004.67:330. 34.1]:338.24.012.2

Мельник В.І., Мазур В.Г. Мазур Ю.С.

ЦИФРОВІЗАЦІЯ ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ ПІДХІД ДО РЕАЛІЗАЦІЇ ФУНКЦІЙ УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИМИ СИСТЕМАМИ

У статті розкрито питання цифровізації суспільства з позиції інноваційного підходу до реалізації функцій управління соціально-економічними системами. Визначено аспекти функціонального впливу державних органів влади в інноваційній сфері. Досліджено способи взаємодії в межах формування соціально-економічних відносин через застосування інноваційних технологій. Обґрунтовано функціональну складову інновацій для забезпечення ефективної реалізації процесів управління соціально-економічними системами.

Ключові слова: цифровізація, суспільство, інновації, інноваційні технології, соціально-економічні системи, функції управління.

Актуальність теми дослідження. У глобалізованому просторі значно посилюється значення інновацій, що об'єктивно слід вважати основою сучасного розвитку соціально-економічних систем. Процес інноваційного розвитку залежить від низки чинників, до основних з них слід віднести теоретичні, методологічні та практичні аспекти управлінського впливу на забезпечення ефективного функціонування соціально-економічних систем, побудову концепції інноваційного розвитку та впровадження інформаційно-інноваційних технологій.

Триваюче ускладнення суспільних структур і відносин, основою яких все частіше виступають сучасні цифрові технології, викликає зростання потоків даних та висуває на перший план питання аспекти формування цифрової економіки. Важливість цих процесів дозволила поставити питання аспекти формування нового типу економіки, де домінуючого значення набувають відносини з приводу виробництва, обробки, зберігання, передачі і використання зростаючого обсягу даних, які стають основою економічного аналізу, що досліджує закономірності

функціонування сучасних соціально-економічних систем [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемі впровадження інноваційних технологій, цифровізації та суспільного розвитку присвятили свої праці Верхоглядова Н.І., Вихор М. В., Гринчук Ю. С., Коваль Н.В., Литвиненко Н. І., Пасмор Ю.В., Пугачевська К.Й., Пугачевська К.С., Радомовська І.В., Рябоконт Н.П., Скуратівський В.А, Скорик О.О., Трощинський В.П. та ін. Проте, залишається недостатньо дослідженими залишаються питання реалізації функцій управління соціально-економічними системами у реалізації завдань розбудови цифрового суспільства та спектру застосування наукових підходів до вирішення окресленої проблеми.

Метою роботи є обґрунтування процесу цифровізації як інноваційного підходу до реалізації функцій управління соціально-економічними системами. Завдання дослідження передбачають : дослідження взаємодії державних органів управління та громадян в межах формування соціально-економічних відносин через застосування інноваційних технологій; визначення аспектів функціонального впливу державних органів влади в інноваційній сфері; обґрунтування функціональної складової інновацій для забезпечення ефективної реалізації процесів управління соціально-економічними системами.

Для розв'язання визначених завдань використано такі методи дослідження: загальнонауковий; історичний; монографічний; конструктивний; логічний; узагальнення; аналізу та порівняння.

Виклад основного матеріалу дослідження. Формування цифрового сектору здійснює суттєвий вплив на розвиток соціально-економічної сфери, сприяє динамічним змінам,

©Мельник В.І., д.е.н, проф., професор кафедри економіки обліку та оподаткування Вінницького навчально-наукового інституту економіки Західноукраїнського національного університету
 Мазур В.Г., канд. наук з державного управління, викладач кафедри економіки обліку та оподаткування Вінницького навчально-наукового інституту економіки Західноукраїнського національного університету
 Мазур Ю.С., здобувач освітнього ступеня магістр зі спеціальності «Менеджмент» Вінницького навчально-наукового інституту економіки Західноукраїнського національного університету

оскільки своєчасне отримання та опрацювання актуальної інформації, наявність навичок використовувати цифровий ресурс має наслідком розширення ринкових позицій. Цифровізація має своє вираження у насиченні фізичного світу електронно-цифровими пристроями, засобами, системами й удосконалення комунікаційного обміну в електронному форматі, що надає змогу реалізувати взаємодію інтегрального типу у віртуальному форматі й фізичного, тобто створює вільний простір [2].

Інноваційний чинник у сучасних умовах перетворився на стратегічний імператив розвитку світової економіки (якщо на початку ХХ ст. внесок науки і технології в економічний розвиток оцінювався на рівні 33 %, то на початку ХХІ ст. – на рівні 70–80 %), внаслідок чого використання інновацій є каталізатором загальноекономічного розвитку країни в цілому чи окремого регіону зокрема. При цьому в останні десятиліття удосконалення виробничих, технічних і соціальних систем визначається змінами не стільки фізичних, скільки інтелектуальних параметрів економічного розвитку (у розвинутих економіках вартість промислових активів компаній безпосередньо пов'язана зі здатністю останніх генерувати нові знання; економіка знань, яка базується на інтелектуальному капіталі, стає основним джерелом багатства як компаній, так і країн) [3, с. 25].

Погоджуємося з думкою Верхоглядової Н.І., що стратегічні перспективи сьогодення передбачають підвищення ефективності виробництва та використання новітніх знань, що сприятиме активізації інноваційного розвитку та забезпеченні на цій основі конкурентостійкості соціально-економічних систем як на мікро-, так і на мезо- та макрорівні. Це відповідає інформаційно-знаннєвій парадигмі інноваційного розвитку соціально-економічних систем [4]. Для її успішного втілення в життя необхідно вирішити низку завдань, серед яких заходи щодо заохочення використання знаннєвого доробку в усіх секторах національної економіки, визнання пріоритетності освіти та стимулювання всебічного розвитку інтелектуального капіталу як джерела формування конкурентних переваг та підґрунтя до їх збереження.

До передумов розвитку цифровізації можна віднести: організаційно-управлінську та техніко-технологічну складові; освітній потенціал щодо підготовки та перепідготовки кадрів для роботи з цифровими системами; формування ефективної інноваційної інфраструктури; інтеграційні процеси в економіці та ін.

Сучасний етап розвитку України характеризується кардинальними змінами в усіх сферах суспільного життя. Завдання економічної та цивілізаційної модернізації, які стоять перед країною, можна вирішити лише шляхом випереджального розвитку соціогуманітарної сфери, що створює умови для формування ціннісного потенціалу суспільства як важливого чинника національної консолідації, мотиваційної основи суспільних перетворень [5, с.107]. Це зумовлює необхідність розбудови дієвої та ефективної системи управління суспільним розвитком, що базується на співпраці державних і недержавних інститутів та відіграє ключову роль у підвищенні якості життя людини.

Функціональна складова інновацій для забезпечення ефективної реалізації процесів управління соціально-економічними системами має кілька аспектів. Зокрема, йдеться про функції власне інноваційного процесу в системі управління, які концентруються на завданнях забезпечення внутрішньосистемної трансформації системи. Зважаючи на роль управлінських процесів у забезпеченні модернізації, до основних функцій інновацій в управлінській діяльності, слід віднести:

– інновації уможливають впровадження в управлінську діяльність інтелектуальні досягнення людства, постсучасні соціальні практики, результати нових інформаційних технологій, що сприяють інтелектуалізації діяльності, зростанню наукомісткості, забезпечення закономірностей в інтелектуалізації та управлінні;

– інновації сприяють розширенню функцій управління та зростанню якості їх реалізації, що надає можливість задоволення потреб кожної людини та соціуму загалом;

– інновації дозволяють залучати до процесів управління необхідні ресурси, виконувати управлінські функції мінімізуючи затрати праці, часу та виробничих ресурсів;

– інновації у сфері управління сприяють розширенню можливості структуризації управлінських процесів у відповідність із структурою соціальних потреб постіндустріального суспільства, що за своєю природою є інноваційним.

Інновації в умовах трансформацій соціально-економічного простору є важливою складовою управління щодо основних тенденцій соціального розвитку та впровадження передових практик в управлінській діяльності. Водночас, розвиваючись на основі внутрішніх закономірностей цієї сфери, інновації надають державному управлінню специфічних соціальних

якостей, певною мірою випереджуючи вплив соціальних складових розвитку та функціонування управлінських систем.

Передусім значний вплив на інноваційний процес та загальну будову всієї управлінської системи такі функції, як [6]:

- функції щодо цілевстановлення, зумовлені потребою планування діяльності, програмування та прогнозування соціально-економічного розвитку. За таких умов основною метою виступає створення та відтворення умов по забезпеченню зростання якості життя населення. Цілевстановлення реалізується шляхом економічної і соціальної трансформації суспільства та системного реформування управління як системи;

- регуляторна функція має свій прояв, передусім у ринковій економіці та сфері соціальних комунікацій. Система регулювання суттєво відрізняється залежно від типу управління як за цілями, так і технологічно;

- функції стимулювання, що здійснюються як система заходів щодо диференційованого впливу управління на ті чи інші аспекти життєдіяльності суспільства. Значення функції стимулювання розкривається через цілеспрямований вплив управлінських суб'єктів на розвиток соціально-економічних явищ та процесів щодо формування інтересів соціуму та держави [7]:

Зазначені функції є системоутворюючими щодо визначення спрямованості управлінської діяльності та визначають магістральний напрям їх трансформації. Через наведені функції забезпечується цілісність інноваційних змін у системі управління в контексті соціальних потреб суспільства. Зміни в цих сферах управлінської діяльності визначають характер та інтенсивність усіх процесів трансформації соціально-економічних систем.

Це власне функції інновацій у сфері управління в контексті впливу на суспільство. Тобто, до уваги приймається, передусім, організаційна діяльність у сфері управління, на основі якої відбувається ініціювання та забезпечується управлінський процес суспільними інноваціями в його управлінській галузі. До провідних функцій в інноваційній сфері, що здійснюються державними органами доцільно віднести:

- забезпечення дієвих механізмів проведення досліджень, наукових пошуків та інноваційного розвитку;

- координацію діяльності управлінських органів у сфері державного управління;

- підтримка інновацій та введення низки санкцій та обмежень, у випадку їх відсутності;

- підвищення суспільного значення інноваційної діяльності;

- удосконалення нормативно-правового забезпечення інноваційних процесів та їх реалізації у сфері управління;

- кадрове забезпечення інноваційної діяльності;

- розвиток науково-інноваційної інфраструктури;

- інституційне забезпечення інноваційних трансформацій;

- гарантування соціоцентричної та гуманоцентричної спрямованості інновацій;

- регулювання інноваційних процесів з урахуванням галузевих та регіональних особливостей;

- вивчення та впровадження елементів міжнародної практики у сфері управлінських інновацій.

Серед сучасних напрямів реалізації державного управління можна виокремити ті, що стосуються інноваційної діяльності. По-перше, цифрових технологій в системі управління, формування інфраструктури доступних інтерактивних мереж інформаційних систем. Підвищення якості та оптимізація процесів управлінської діяльності, здійснюваної органами публічної влади, зі встановленням постійного зворотного зв'язку у відносинах. Ведення ефективної внутрішньої і зовнішньої інформаційної політики, розвиток системи всебічного інформаційного забезпечення управлінських процесів. По-друге, пріоритетність у публічному адмініструванні підходів, заснованих на принципах соціальної спрямованості публічного адміністрування, верховенства національних інтересів, підвищення інформаційної грамотності населення, впровадження сучасних методів проведення консультацій, навчання із використанням інформаційно-комунікаційних технологій зв'язку. По-третє, гарантування відповідності стратегій суспільного розвитку нормативно-правовим актам, систематизація та кодифікація законодавчих актів. По-четверте, забезпечення стану повної участі на регіональному рівні в процесах формування громадянського суспільства, сприяння реалізації місцевих та регіональних проєктів та ініціатив. По-п'яте, заходи щодо оптимізації структури та розмежування кола повноважень та відповідальності у системі публічної влади, усунення дублювання функцій та встановлення представленості управлінських органів в

інформаційному середовищі. По-шосте, гарантування інформаційної безпеки усіх громадян як у системі забезпечення національної безпеки. По-сьоме, побудова стабілізаційних механізмів нової системи публічного управління в умовах дестабілізуючого впливу зовнішніх факторів.

З огляду на підвищений інтерес суспільства до цифрових проєктів, стрімкість багатьох інтеграційних процесів, їх глобалізацію, появу нових технологій, інтеграцію каналів і відкритих ресурсів і наукометричних платформ наукової комунікації сьогодні, як ніколи потребують детального вивчення й аналізу процеси практичного впровадження сучасних технологій відкритої науки, інновацій; розвиток інноваційних регіональних екосистем; опрацювання стратегій диджиталізації регіонів, напрями і шляхи підвищення ефективності гармонізації цифрових ринків з ЄС для досягнення цілей сталого розвитку.

Зокрема, в аналітичній записці «Цифрова трансформація (цифровізація) регіонів України» вказано, що для впровадження на практиці цифрових стратегій регіонального розвитку, підтримки конкурентоспроможності й інновацій створюються моделі «розумного простору», що відбувається шляхом «розумної спеціалізації», співробітництва на регіональному та транскордонному рівнях, кластерній організації, інноваційних регіональних системах, функціонуванні online- офісів адміністративних послуг населенню, що є базою або відправною точкою розвитку [8].

Розвиток інноваційних підходів до реалізації функцій управління зумовлює появу «відкритих інновацій», для оцінки стану локальних проблем в управлінні, а також у процесі розробки та впровадження інноваційних рішень, що потребує використання суспільних знань та соціальної комунікативності. Наукові установи, бізнесові організації, а також приватні особи мають можливість вільного доступу до використання, поширення, друку та публікації відкритих даних з метою досягнення соціального, екологічного та економічного результату власної діяльності.

Наявні нині різновиди господарської діяльності перебувають на різних стадіях трансформації, зумовлених розвитком процесів цифровізації, рівень впровадження яких суспільством свідчить про фундаментальні зміни та укріплення засад цифрової трансформації. Такий процес має прояв у підвищенні орієнтації на цифрові технології у виробничій діяльності господарюючих суб'єктів, що підтверджує перехід від розвитку власне сфери послуг до

сервісизації традиційних видів господарської практики; у процесі переходу від впровадження цифрових технологій, які призначаються для нагромадження та зберігання ретроспективної інформації до онлайн технологій; у переході від оцифровки певних сфер діяльності до всеохоплюючого цифрового соціуму [9]. Сучасний розвиток цифрового суспільства потребує удосконалення методів та способів побудови соціальної взаємодії та формування соціально-економічних відносин. Процес цифровізації впливає на усі сектори економіки, зокрема на сферу торгівлі, банківський сектор, науково-освітню, енергетичну галузі, систему охорони здоров'я населення та ін. Саме цифрові технології змінюють способи побудови соціальних комунікацій, економічні та управлінські зв'язки, що зумовлює появу нових способів вирішення поставлених завдань та взаємодії між господарюючими суб'єктами.

Застосування інформаційних технологій на державному та громадському рівнях дозволяє розширювати комунікаційні процеси, впливає на склад і статус учасників, побудову просторової взаємодії через мережеві зв'язки, розширює функції децентралізації щодо прийняття управлінських рішень.

Зважаючи те, що нині діє концепція впровадження технологій і проєктів «Цифровий уряд» «Цифрове управління», чинником інноваційного розвитку виступає електронне управління як метод організації державної влади, що здійснюється за допомогою локальних мереж інформаційних систем та визначених сегментів online комунікацій. Як показує досвід провідних країн і компаній світу, серед головних складових цифровізації соціально-правових, економічних та інших сфер діяльності є: 1) нормативне регулювання; 2) інфраструктура, безпека мереж - кібербезпека; 3) підготовка професіоналів і налагодження партнерських відносин для створення технологічних платформ; 4) прозорість, відкритість, доступність наукових знань з open science та open innovation, цифрова грамотність [10].

Сучасний процес розвитку суспільства потребує інформатизація усіх його сфер, що вимагає обґрунтування усіх закономірностей розвитку у сфері надання інформаційних ресурсів й подальше їх впровадження, що суттєво полегшить усі сфери людської діяльності.

У процесі побудови системи інформаційного забезпечення управління першочергового розв'язання потребують визначені питання, а саме: впровадження перспективних

інформаційних технологій; зростання рівня якості інформаційних матеріалів, на основі їх структуризації; технологій оновлення та збору інформації, обробки та систематизації інформації; збільшення організаційних можливостей для підготовки висококваліфікованих фахівців з технологій інформатизації; поліпшення передачі та надання інформації шляхом розвитку науково-дослідної інфраструктури [11, с.54]. Суттєві відмінності цифровізації управлінських функцій на макро-, мезо- та мікрорівнях базуються на інституційній основі соціально-економічних трансформацій та мають причинно-наслідковий зв'язок з фінансовим та кадровим забезпеченням впровадження новітніх технологій.

Перспективи цифровізації управління розвитком соціально-економічних систем мають в основі високий рівень науково-освітнього потенціалу для підготовки фахівців цифрової економіки; організаційно-технологічну базу створення ефективної інфраструктури цифрової економіки; активізуються інтеграційні процеси на основі сучасних принципів цифрової економіки, що спрямовані на загальне економічне зростання.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Забезпечення ефективної реалізації процесів управління соціально-економічними системами ґрунтується на функціональній складовій реалізації інноваційного процесу, що зорієнтовані на виконання поставлених завдань. Зважаючи на роль управлінських процесів у

забезпеченні модернізації, до основних функцій інновацій в управлінні, слід віднести: підвищення наукомісткості управлінської діяльності; розширення кола управлінських функцій та якості їх реалізації; можливість залучення нових ресурсів, зменшення затрат праці та часу, а також приведення структури управління у відповідність із структурою соціальних потреб суспільства.

Розвиток соціально-орієнтованого суспільства тісно пов'язаний з формуванням відповідної системи управління, що базується на ефективному використанні інноваційних інструментів, засобів інноваційних комунікацій, та результатів взаємодії й формування інтерактивних зв'язків в суб'єкт-об'єктній взаємодії. Забезпечення ефективності процесів цифровізації є необхідною основою соціально-економічних трансформацій. Визначено, що рахунок формування інноваційних пріоритетів у діяльності органів публічної влади державне управління стане більш ефективним та якісним, зменшаться фінансові витрати та паперові ресурси, поліпшиться ситуація із збереженням навколишнього середовища. Громадяни зможуть швидко і зручно оформити адміністративні послуги онлайн, щоб не витратити час та ресурси на переміщення та черги.

В подальших дослідженнях варто приділити увагу також сукупності ризиків, що перешкоджають формуванню повноцінного цифрового середовища.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Пугачевська К.Й. Пугачевська К.С. Цифровізація економіки як фактор підвищення конкурентоспроможності країни. URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2018/25_2018_ukr/9.pdf (дата звернення 18.11.21).
2. Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки: схвалено розпорядж. Каб. Міністрів України від 17.01.2018 р. № 67-р. *Офіційний вісник України*. 2018. № 16. Ст. 560.
3. Михайлишин Л. І. Транснаціоналізація світової економіки: інноваційний аспект : монографія. Вінниця : ДонНУ, 2016. 314 с.
4. Верхоглядова Н.І., Радомовська І.В. Забезпечення конкурентостійкості соціально-економічних систем на основі інформаційно-знаннєвої парадигми інноваційного розвитку.
5. Трошинський В.П., Скуратівський В. А. Соціогуманітарні пріоритети суспільного розвитку України. *Вісник НАДУ*, 2013. № 3. С.106-113.
6. Литвиненко Н. І. Інституціональні складові соціально-економічного розвитку країни : монографія. Дніпропетровськ : НГУ, 2015. 310 с.
7. Гринчук Ю. С., Вихор М. В., Коваль Н. В. Система інституційного забезпечення формування та реалізації державної регіональної політики в Україні : проблеми та напрями удосконалення. *Інвестиції: практика та досвід*. 2019. № 7. С. 23–30.
8. Цифрова трансформація (цифровізація) регіонів України: аналіт. зап. Національна академія державного управління при Президентові України. URL: <http://academy.gov.ua/pages/dop/198/files/4ba4c1b4-cefe-4f27-b58b-3aee7c8cf152.pdf>. (дата звернення 18.11.21).

9.Скорик О. О., Рябоконт Н. П. Цифрова трансформація моделі публічного управління: зарубіжний досвід та вітчизняні реалії. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/7_2020/52.pdf (дата звернення 10.11.2021).

10. Пасмор Ю. В. Завдання щодо забезпечення відкритого інноваційного простору в Україні. *Право та інновації*. 2019. № 4. С. 74-81.

11. Мельник В. І., Погрішук Г. Б. (2019), Модернізаційний підхід як інструмент управління та пояснення напрямку розвитку. *Управління економічним розвитком країни на засадах модернізації фінансової системи* : монографія. Тернопіль : Крок. 2019. 306 с.

REFERENCES

1. Pugachevs`ka K.J. Pugachevs`ka K.S. Cy`frovizaciya ekonomiky` yak faktor pidvy`shhennya konkurentospromozhnosti krayiny`. URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2018/25_2018_ukr/9.pdf (accessed 18.11.21).

2. Konceptiya rozvy`tku cy`frovoyi ekonomiky` ta suspil`stva Ukrayiny` na 2018-2020 roky`: sxvaleno rozporiyadzh. Kab. Ministriv Ukrayiny` vid 17.01.2018. no. 67-r. Oficijny`j visny`k Ukrayiny`. 2018. no. 16. P. 560.

3. Mykhaylyshyn L. I. Transnatsionalizatsiya svitovoyi ekonomiky: innovatsiynyy aspekt : monohrafiya. Vinnytsya : DonNU, 2016. 314 s.

4. Verxoglyadova N.I., Radomovs`ka I.V. Zabezpechennya konkurentostijkosti social`no-ekonomichny`x sy`stem na osnovi informacijno-znannyevoyi parady`gmy` innovacijnogo rozvy`tku.

5. Troshhy`ns`ky`j V.P., Skurativs`ky`j V. A. Sociogumanitarni priory`tety` suspil`nogo rozvy`tku Ukrayiny`. Visny`k NADU, 2013. no. 3. P.106-113.

6. Ly`tvynenko N. I. Insty`tucional`ni skladovi social`no-ekonomichnogo rozvy`tku krayiny` : monografiya. Dnipropetrovs`k : NGU, 2015. 310 p.

7. Gry`nchuk Yu. S., Vy`xor M. V., Koval` N. V. Sy`stema insty`tucijnogo zabezpechennya formuvannya ta realizaciyi derzhavnoyi regional`noyi polity`ky` v Ukraini : problemy` ta napryamy` udoskonalennya. Investy`ciyi: prakty`ka ta dosvid. 2019. no. 7. pp. 23-30.

8. Cy`frova transformaciya (cy`frovizaciya) regioniv Ukrayiny`: analit. zap. // Nacional`na akademiya derzhavnogo upravlinnya pry` Prezy`dentovi Ukrayiny`.

URL: <http://academy.gov.ua/pages/dop/198/files/4ba4c1b4-cefe-4f27-b58b-3aee7c8cf152.pdf>. (accessed 18.11.21).

9. Skory`k O. O., Ryabokon` N. P. Cy`frova transformaciya modeli publichnogo upravlinnya: zarubizhny`j dosvid ta vitchy`znyani realiyi.

URL: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/7_2020/52.pdf (accessed 18.11.2021).

10. Pasmor Yu. V. Zavadannya shhodo zabezpechennya vidkry`togo innovacijnogo prostoru v Ukraini. *Pravo ta innovaciyi*. 2019. no. 4. pp. 74-81.

11. Mel`ny`k V. I., Pogrishhuk G. B. (2019), Modernizacijny`j pidxid yak instrument upravlinnya ta poiyasnennya napryamu rozvy`tku. *Upravlinnya ekonomichny`m rozvy`tkom krayiny` na zasadaх modernizaciyi finansovoyi sy`stemy`*. monografiya. Ternopil` : Krok, 306 p.

Отримано 07.01.2022